

אבות פירק ב

שחפלתו זכה וחוכו ממולא הללח כחס מרמה -
לז"א אל תהי רשע צפ"ע אף כי אין אחר יודע
מה שלבדך :

דור הולך ודור בא (קהלת א') ולאן אחת הולך שהוא
ענין תכלית האדם רומז נגד ומתנו על זליית
הכסף פתיל תכלת פי' כי גוון תכלת רומז לתכלית
סוד עולם הכליון. [ועולה א' לע' שנה (מנחת פי"ד)]

אור הכוונה אל תהי רשע צפ"ע כי לפעמים הי"ה ר'
חופסו בזה לאמר הלל

סוד חילן מרובין עלמא
דמרוכבא כידוע] ולכן אחז"ל

כבר אחת בשער נז"ן משערי
הטומא' ולא יועיל לך תשובה

דברות נז"ן: כל מיני גוויין
יפיין לחלוט חוץ מן התכלת -

ולא העמול לריק אך עשה
מה שלבדך הפץ - לז"א אל

ולפני מי אחת עתיד ליתן דין
וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה

תחזיק עלמך ברשע כ"כ כי
מ"מ יועיל התשובה כמש"ה

נגד והיה לכם לזליית ורחייתם
אותו שפי' בירושלמי שקאלי

תשב חנוט עד דכל וגו' - [וע'
בפי' הרמב"ם]

על הקב"ה לאמר כאן אותו
ונאמר להלן אותו כו' וכמו

ר"ל צפניו ממט כי הוא
צטלמו עומד עליך כי אין

שחמרו ז"ל בצבלי (מנחו' מ"ג):
הזכיר צליית זוכה ומקבל

לו להקב"ה צטלמו אלל ד'
אמות של הלכה - ודי בזה

פני שכינה - והנה חז"ל אמרו
(סוטה י"ד) מ"מ נשחנה

להעיר אחזן צלימודים כי ה'
לצלות שוכן שם :

הכלת מכל מיני לבעוין -
ולכאורה קשה דמשמע שלצט

ובעיה"ב דוחקיר רלה לומר
לא תוכל להניח

ודאי לריך להיות צליית רק
שואל מ"מ נשחנה לצט

המלאכה ושכרה כי צה"ב
דוחק ר"ל מכריח לעשות ולא

התכלת ולכאורה אחאי לא
קאמר למה לריך כלל לצט

לכד שלא תקבל שכר חס לא
תעשה אך גם תעשע על עוצך

צליית - אבל הענין שזה
ודאי אין שאלה כלל כמו

אח תורחו - ה' ישיס חלקו
ממקבלי עול תורחו - חמן :

שחמז"ל (שבת קי"ג): ת"ר
והרומ תשוב אל האלהים כו'

פ"ג עקביא בן מהללאל
או' הסתכל

משל למך שמסר כליו
לעבדיו פקחים שבהם קפלוס

בשלושה דברים כו' - ענין
ג' דברים אלו י"ל ע"ד רמז

והניחוס צקוספא וטפשים
כו' לימים צקס המלך אח

בפרשה זיית - כי זיית פי'
הסתכלות מלשון מנין מן

לעבדיו פקחים שבהם קפלוס
לו כשהם מגוהיזים טפשים

המרכיס (שה"ב ב') וג"פ כתוב
זיית בפרשה וכנגדם רומזים

מלוכלכים שמה המלך לקראת
פקחים כו' - ולכאורה לפי

ג' הסתכלות אלו שאמר כאן -
ועשו להם זיית על כנפי צדיהם לדורותם כמ"ס

משמעוה הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ה כמ"ס והניחוס צקוספא ולא תיקמו

ותר

ותר

פ ר ק ג

א (ה) עקביא בן מהללאל אומר
הסתכל בשלושה
דברים ואין אתה בא לידי עבירה

מצפה יהושע (ג) רבי אלעזר אומר הוי שקוד
כו' - [סנהדרין ל"ח]: מהא דב"א
רבה פי"ד - וסס במשנס כוי שקוד כו' : (ג) היום
קצר כו' - מדרש שחר טוב קי"ט (פ"ג פ"ג) כן
בנו כותימו סווס קצר כו' : (ג) אם למדת תורה
הרבה כו' - וסר חוש אחרי : (ח"ט פ"ג) וסס יוסר
יחוויה יוסר ימנו - ס"ד למוד חירס כרכס וימנו לן
שכר כרכס - וכן סס דקיוניוס (פ"ד פ"ג) :
פרק ג (ה) עקביא בן מהללאל כו' - מדרש
ויקרא רבס מזורע פי"ה ירושלמי סווס
פ"ג ה"ג (ו' פ"ה) שלשון דרס פקיהא מסוק א'
כו' מדרש קהלת רבס י"ג פ"ה - וסר חוש שיר סביס
(ד' נ"ז פ"ה) פיקון כו' (מ"ס פ"ג) :

משמעוה הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ה כמ"ס והניחוס צקוספא ולא תיקמו
ותר

רוח אבות פרק ג חיים יה

יותר צמ"ע. וע"כ ריכין חנו לומר שמסר להם
 אח ליו ס' ללבוש אוחן. והיינו לתקן עוד יותר
 בקיום מצוה עשה והפקמים לבעו אוחן בתכלית
 הויפי ובקיום כל מ"ע והניחום בקיוססא. ונ"ש
 לימים זיקש המלך אח כליו

(ב) דע מאין באת ולאן אתה הולך
 ולפני מי אתה עתיד ליתן דין
 וחשבון. מאין באת מטפה סרוחה
 ולאן אתה הולך למקום עפר רמה
 ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן
 דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים

ישנה צוה כלל שבעבור זה יפרוש ממנה ח"ו. כי
 ח"א לבוא למדרגת לשמה אם לא שיהיה תמלה
 שלא לשמה. ע"ד משל למלך שזוה לעבדו שיעלה
 לעליה חין סכרה בעולם שיכעום עליו על שהוא
 עולה דרך מדרגות הסולם
 ולא קפץ בקפיצה ח' מן הארץ
 לעליה כי ח"א לעלות בלא
 מדריגות הסולם. והנמשל
 מוכן וכמ"ש לעולם ישוק
 אדם בחורה ובמלות חפי'
 שלא לשמה שמחוך שלא לשמה
 בלא לשמה. ורמזו במחך
 לשום במלת לעולם. היינו
 בקביעות חמיד שלא לפסוק
 פומי' מגירסא כמ"ש לעיל

מצפה יהושע (ב) דע מאין באת. פי' מספק
 דין ארץ פי' נן עזאי ודין ארץ
 וטא פרק ד' וזכר סקוד ויקטל (ק"ט ע"ה) :

סקחים המזירוס כשהם
 מנוהלים דווקא היינו ביותר
 תיקון ממה שהיו מקודם.
 והטפשים לא די שלא לבעום
 אלא לדרכה עשו בהן עוד
 מלאכה בעברם גם על מנ"ח
 והמזירוס כשהם מלוכלכים
 בעוונותיהם. ואם כן בודאי
 לבע לריך להיות בזליית
 ששקולה נגד כל המצוה

לרמז למצוה עשה כמ"ל בפרוש המשל. והלבן
 שבזליית רומז שיהיה נקי מעבירות ל"ח כמו שחא'
 בכל עת יהיו בנדוד לבנים וחמר חז"ל (בנה ק"ג:)
 אלו זיית ר"ל הלבן שבזליית נגד ל"ח ולבע התכלת
 שבזליית נגד מצוה עשה ומחמת שידע הקב"ה
 שיהיו דורות שלא יהיה להם תכלת מהן הקב"ה להם
 לזכרון המ"ע מצוה תפילין ולכן אחז"ל על ושמן
 על ראשך אל יחסר אלו תפילין. ע"כ הקשו רק
 מ"מ תכלת דוקא ותירצו אלא שהתכלת דומה לים
 וים דומה כו' כמשלח"ל (ע"ג ג'): מאי דכתיב
 ותעשה אדם כדגי הים לומר לך מה דגים שבים
 כיון שעולין ליבשה מיד מתים אף בני אדם כיון
 שפורשין מן החורה ומן המצוה מיד מתים. כי
 החורה נקראת חיי עולם ומי האדם כמ"ש (דברים ל)
 כי הוא חייך ואורך ימך. לכן לריך האדם לעסוק
 בחורה חמיד ולשמור כל מצויותיה. ואם הוא
 פורש מחורה מיד נחשב כמה ח"ו חפי' בחייו
 כיון שנספר משרשו הנאלח בחו"ק כמו הדגים
 שבים שכל חיוחס הוא רק כשהם צמים וכיון
 שפורשים מיד מתים ונ"ש תכלת דומה לים ומרמז
 שבתחילת לימודו לריך ללמוד רק חמיד. בקביעות
 ולהיות יחד תקוע בלב שחם הוא פורש ממנה
 מיד מח כמו הדגים שבים. ואף אם לפעמים יעלה
 על מחשבתו חיזה סני' לשום גיאות ושאר פניות אל

(בפרק ח' משנה י"ג) וחו בודאי יבוא מזה לשמה.
 עוד י"ל דר"ל שבעת לימודו שלא לשמה יהיה
 במחשבתו שהוא רק למדריגה כדי שיבוא מחוך
 קד לשמה ולא שילמוד כל ימיו שלא לשמה ח"ו.
 כמו צניגן המשל שכתבתי שבודאי חס יראה
 המלך שהעבד הולך על המדריגות אנה ואנה
 ואינו עולה כלל לעלי' מיד יכעום עליו ויחייב ראשו
 למלך. וכן פי' לעולם ילמוד אדם בחורה ובמלות
 חפי' שלא לשמה ע"ד מחשבה זו שמחוך כך יבוא
 לידי לשמה. ונ"ש וים דומה לרקיע ר"ל שמחוך
 קביעותו יבוא לשמה ע"ד מלאח"ל (פסחים ל"ד).
 כתוב אחד אומר עד שמים חסוך וכתוב אחד
 אומר מעל שמים חסוך כאלן בעוסקין לשמה
 וכלן בעוסקין שלא לשמה. ורקיע דומה לכסא
 הכבוד היינו שבעסקו בחורה לשמה יזכה להיות
 מרוחי פני השכינה ויעלה למקום מולכו מתחת
 כסא הכבוד :

ואמר הסתכל בג' דברים ואין אתה בא
 בו'. ר"ל הסתכל קודם שחבוש לריך
 תחשוב חמיד וזו יועיל. ואל תחמר אמתין עד
 שיבוא מקום גאווה לידי ורם ללבוזו לחשוב כי טפר
 אני ולא תתגאה וכן כל הטא חס יבוא לידי לא
 אעשנו. לכן אמר ידוע הדע כי בלא הכנה מקודם
 רחוק הוא להזהר כי היצר יארוז חמיד על כל
 דרכיו

דרכיו ופסיעותיו כמאמר שלמה ע"ה (משלי כ"ג)
 היא כחמץ תארוז וזולתי בשעת מעשה קשה
 לפרוש וילכד בפה • (ועמ"ס לעיל ס"ב מ"א והוי מחשב
 כו') רק יהי' תמיד רגליש מיל עומד במאור ללחוס
 מלחמה מלכו מעבד מורד במלכו • מהאמך כח
 לעשות רצון מלכו על אופן יותר טוב ויבנה מלודים
 והרמים אשר מאימת מות תנומה לא יהיו עשפיו
 ושנתו נהיתה וזאללו חך אוכל לא יטעם וימהר
 בדרכו וזאבילתו לשוב לעמוד על המשמר • כן
 אמר הסתכל ולא חפול בידו • ואמר דע' לכפול
 העיני ע"ד מ"ס (משלי ג) חס חבקסנה ככסף
 וכמסמונים חכפסנה אז תבין יראת ה' ודעת
 אלהים תמלא • כי כל חורה ומוסר שימטת התלמיד
 מאלת הרצל לא יבינס לאשורס מיד עד יחקור וידע
 עומקס וימשמש בכל דבר מה כוון רבו בזה ע"ד
 (משלי ה') דדי' ירווך בכל עת מה הדד הזה כל
 זמן שהתיקוק ממשמש מוליח טעם (עירובין י"ד:) וכן
 הזהיר הגביח (הושע י"ד) קחו עמכם דברים וגו'
 כי ברגע דברו עמהס לא יוכל דבריו להועיל רק
 קחו עמכם לביחכם הדברים והבחוננו בס אז ודאי
 השובו • אך צבורה ה"ה"ר אינו מניח להתבונן
 ואמר חבקסנה ואח"כ חכפסנה כי בחמלה מבקש
 מקום המטמון עד שגודע לו שצדקה זו היא ואח"כ
 חופר ומפספס בכל רגבי האדמה להוליח ממנה
 הזהב והדרכמונים • וכן בחורה ובמוסר לריך
 חיפוש אחר שביקש ומלא המקום לידע עוד עומק
 הדברים הפך זה והפך זה כו' אז תבין יראת
 ה' וכן ודעת אלהים תמלא רעה לומר הן במוסר
 הן בחורה :

מאין באת כו' • כי הנה יש ג' חלקי הזמן עבר
 הזה ועתיד • ולפטמים יגלל אדם צטוב
 שבאחד מהם כמו מזרים לא תחשב מזרי כי גר
 הי"ת באלרו (דברים י"ג) כי אכסניו נעשו לאבדותיו
 בשעת הדחק והיינו בעבר • עמונים ומולכים על
 העתיד כמ"ס (כ"ק ל"ח) שתי פרידות טובות יש
 לי להוליח מהם • ישמעאל בזהו באשר הוא שס
 כמבוא' (כ"ר פ"ג מוצא ברש"י גר"ס (ע"ז) ד"ה שנאמר]
 ולכך אמר כי כל ג' חלקי הזמן באדם לא רליתי
 כהנה לרוט • כי יסתכל העבר מטיסה סרוחה ועתה

הולך לביח עולמו כי כל יום העובר כבר מת
 ביום ההוא הרי בכל יום ויום בזהו הוא הולך למות •
 והעתיד החשבון הגדול אשר מו יכול לעמוד :

מטפה סרוחה • חף שמו"ל אמרו (תנינה י"א):
 המסתכל בארבע דברים כו' מה לפנים כו'
 ואמרו שס הטעם כי אינו רואה שיזכר שס גנאי מה
 שהיה קודם שנעשה העולם • כמ"ס משל למלך
 שצנה פלטרין כו' אינו רואה שיזכר שס חשפה כי
 אינו רואה לגנות מעשיו • עכ"ל אחת אל תחוש
 לגנות עמך • שבאת מטפה סרוחה :

למקום עפר רמה ותולעה • ע"ד הכוזב
 (ישעיה ס"ו) כי תולעתס לא תמות ואשס
 לא תכבה והיו דרחון לכל בשר על פי מחולל
 בחולין (ג"ח) ברי' שאין זה עלס אין מהקיים יותר
 מי"ב חודש • וכן גחלים אינס שורפים יותר מי"ב
 חודש • [ע' ב"ב ע"ד וע' מדרש אור"ס מזמור ק"כ ובב"ר
 פ' ג"ח] ח"כ תולעת וגחלים אינס מהקיימים יותר
 מי"ב חודש כמשפט רשעים בניהוס • אבל כאן אמר
 כי תולעתס לא תמות ואשס לא תכבה שהאש שלהס
 אינו כשאר אש כ"א ממשיהס ואש עמס הוא ע"כ
 אמר אשס ותולעתס הוא תולעת עמס ולא
 תמות ואשס לא תכבה :

דין וחשבון לפני ממו"ה הקב"ה • כפל לשון
 דין וחשבון • נראה עפ"מ"ס לעיל מחולל (שנה
 ק"ג:) משל למלך שמוסר כליו לעבדיו פקחים
 שבהס קפלוס ונחנוס בקופסא וכו' פקחים בחיורים
 כשהס מגוהלין ספשים כשהן מלוכלכין כו' • הנמשל
 הוא שריך ליהר מקודס מל"ה להזהר מלסנף
 הבגד הנכבד • אך באמת לא זו בלבד היחה כוונת
 הבריחה • רק למטן חוספת שלמות לכל ירדס
 בעולות הזמן רק יהיה רזיו לחקן מה שכוון משלמו
 לזה העולם ולהוסיף חיקון בקיוס כל המ"ע •
 וכמ"ס שס צבצת (ק"ג) משל השני • למלך שזימן
 עבדיו לסעודה כו' פקחין שבהן קשטו עמון כו'
 והספסין נכנסו לפניו כשהן מלוכלכין כו' • ח"ס
 כאן דין היינו אח אשר יסור ייסרנו יה על אשר
 פנס וסנף הבגד היקר והנכבד רוח אלהים אשר
 בקרבן לכן ימלאוהו לרות רבות ורעות • והחשבון
 הוא חס לא חיקן כאשר היה לו לחקן וחשבון ימיו
 אשר

אשר הלכו למימיו : ואמר הסתכל בו' . כי עיקר האדם הוא הנפש העולה למעלה לפני ממ"ה הקב"ה לחת דין ומשכון . כי מפאת הנוף הנוול מטפה סרוחה והולך למקום ספר בו' חינו כלום וכמו שטען ח"וב (ח"וב י"ד) אדם

המהפכים הבשר והיו לרוח נקראים בעלי האפש . אך בעוה"ל מועטים המה האנשים שיהיה בהם הרוח . אך צעה זכו בחייה זכות וירידוהו לחוך גופסו וזהו ה"כ (ח"וב ל"ג) אכן רוח היא בלמוש ומשמה שדי תבינס . יראה הרוח

הקדוש ברוך הוא : ב (ג) ר' חגיגא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו :

לפעמים היא בלמוש צו ממש והנשמה אינה צו אך תשלח חליו ממרום מושבה הרוח רוח ה' רוח חכמה ובינה וגו' [ועינש החיים ע"א סוף פ"א] וצוה מבורח ענין שחר ושונש שהנשמה והרוח מרגישים

מצפה יהושע (ג) ר"ח סגן הכהנים אומר בו' (פ"ג דף ד' ע"א) :

ילוד אשה קלר ימים וגו' . ומפאת הנוף כפי צעק ועוש כי הוא עלול לחסות מטבעו וחין לו משפט . וכפר בזה"מ מחלח"ל בב"ב (פ"ו) וכאשר כפרו הפילוסופי' לאמר חיך אפשר כי מרגבי אדמה

י"ן ל"ן ז"ע חוש . אבל אמרו זה מפי כי לא ננה עליהם אור תורת ה' ובהתגלות עלינו אור תורתנו נחקרצ זה אל המושג . והוא כי ביום ברוח ה' אח האדם נחן בו נר"ן ונפש האדם היא ממרום חלק אלוה וכל החיות הטבע צו שיה' ע"ה הנשמה . וכמ"ס הרמב"ן צ"ב בחוקותי תירוך על קו' הרמב"ם מדוע לא נזכר שחר רומי בתורה ותי"כי שחר עוה"ל הוא מורה על סגולת תורתנו . כי בעוה"ב לא רחוק הדבר שתדבק הנפש אל מקור חולבה ממנו . אך זה פלא כי גם בעוה"ז משפעת טוב שבסיבת עסקנו צה וירידו השמים מטר והאדמה תחן יצולה . והנשמה גם כשהיא למטה בנוף האדם מ"מ היא דבוקה למעלה בשורשה . רק כי בחטא אדם הראשון נחמטט מדריגות נשמה ולא נשאר חללו רק צ' מדריגות נ"ר . ולזה כוונת ר"ל (ע' הגינה י"ג)

כמחלח"ל (סנהדרין ל"א) : מרכיב חיגר על הסומח בו' ויפניש השי"ת עד ישוב ויזדכך וישוב למקום רוחו וחל"כ צבוח מעל צבוח עד מקום נשמתו כמו שהי' אדמ"ל קודם החטא . ולימות המשיח יתבררו כל הנשמות ויש אשר נחקנו עתה . וזהו מקור חיות האדם . וזה ענין חמ"מ . ולפ"י יש מזה זריזות לתורה ושבועה . והוא שאל ידמה האדם מה לי לילך בגדולות : לז"ל התנחל תצחק איה מקום מדרגת נוסך מאין בו' ולחין בו' ומ"מ חדע כי תחן דין ומשכון ח"ו כמ"ס שהנשמה היא העיקר ואם ק מפאת נשמתך תוכל לעלות מעלה מעלה וכמו שחז"ל לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם וכו' :

הראשון נחמטט מדריגות נשמה ולא נשאר חללו רק צ' מדריגות נ"ר . ולזה כוונת ר"ל (ע' הגינה י"ג) אדם הראשון הי' גובהו מארץ עד לרקיע וכשחטא נחן הקב"ה ידו עליו ומיעטו והעמידו על צ' קומות . יראה כי צעה שהי' לו נשמה אף כי רבלין עומדות על הארץ היה גוש ויעיקרו נטוע בגני מרומים . וכשחטא הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו בו' על צ' קומות ר"ל צ' דרגות נ"ר . והנה הבחירה חפשיה בחדש צרלותו מהפך מומרו המגושס להיות רוחי וכן להיפך ח"ו פוגם הרוח וצבה כבשרו . וצדור המזבל הרעו לעשות ופגמו הרוח ושב כבשר . ולזה אה"כ (בראשית ו') לא ידן רומי (נדן הוא התקן) לא יהיה עוד הרוח בתוך הנוף צגנס הוא צשר נהפך לגשמי . והאנשים

דווי מתפלל בשלומה של מלכות . [התנחל הקדוש הזה אשר מי צעה מורבן בית קדשינו (כנודע נפ"ד) ע"ה הרומיים . ואשר רבת לררונ . גם אז התרומם התנחל לדרוש לעמו להפלה בשלום של מלכות הרומיים כנודע לכל לומד ספרי חכמינו החוב אשר עלינו ע"פ החורה לשמור פי מלך ושירים . ואף כי בזהיותנו תודות לה' שלויס תחת הממשלה יר"ה . וחוסה עלינו ביתר שאת בכל כנפי' מכש"כ אשר עלינו בכל לב ונפש לדרוש שלומה ומצותה ביתרון הכשר ודעת . זהו כפי פשוטו של המשנה . ועפ"י הדרש] פי' הריצב"ח מלכות שמים . והענין יוצן ע"פ מחלח"ל (מנייה ל"א) . כ"מ שאתה מולא גדולתו של הקב"ה בו' . ואמרו עוד (פסחים ל"ו) למה אומרים בצכמל"ו נחשאי משל לבת מלך שהריחה

שהריחה יקי קדירה כו' האמר יש לה גנאי כו' .
 ולכאורה מאי גנאי הוא בחיבוב שבכמ"ל . אך
 יבואר כי הנה באמרנו ה' אלהינו ה' אחד חין
 ר"ל שהוא רק אחד באלהות כ"א שהוא אחד ממש
 ואין דבר ה' בעולם וזולתו . כי לוח רגע ה' יסתיר
 רגזו מכל העולמות ה' כלא היו ספו המו והיו
 כלא נאלו זה אמתה כבודו ית"ש . אבל כשאנו
 אומרים שהוא מלך עלינו הוא ממש כמו שיבוא
 מלך גדול כי הוא מלך על כפר קטן אשר הוא
 כדי בזיון וקוף כל שכן להשי"ת חן נחאר אותו
 בתהלת מלך עלינו . אבל מה נעשה רגזו זה
 כבודו שאמר ונעשה לויו רצה להמליח ברואים
 מאין ולהקרה עליהם מלך עולם לגדל ענותו .
 ואם כן הוא ממש גנאי לו כביכול לומר שמוך על
 דברים אלו וכל הכבוד שנגדלנו בזה הוא הכל
 רק ענותו שרגזו כן . והנה כאשר ה' עוד מלכותו
 נגלית עלינו בחדר גאווה ימי לאחנו מרחץ מנאים
 או בזמן הבית עכ"ל ה' גדלה ענותו להקרה
 מלך עלינו . מכש"כ בהיותו בעבור אחריו כן
 בהסתר פנים . ואף שמזרח שמש עד מבואו
 מהולל גם ה' וקרן ליהללה דלהלל (מנח' ק"י) [וע'
 נפש החיים שער ג' סי"א ד' ו' ע"ב ע"ג בהג"ה] :

ועוד נראה [נפש החיים שער ג' סי"א ד' ו' ע"ג ע"ד
 ובהג"ה טס] ע"ד ארו"ל (ר"ה ד"ע) במשנה
 והי' כאשר ירים משה ידו ונבר ישראל וגו' וכי
 ידיו של משה כו' אלא לומר לך בזמן שישראל
 מהחליץ כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהן
 שצממים היו מהגבדין כו' וכן בנחש הנחושט ע"ש
 כל הענין . והכוונה הוא אחרי אשר ידענו כי
 הטוננים לחוטאים אינם בחרת נקמי כעונם בוד'
 רק בהכרח כי החטא בעלמו מלפנתו לאדם ולריך
 חבטה ויעור להפרידו וללבו ולרחשו . וא"כ יפלא
 מאוד על החמנות שמחמנים לאחנו על הארות
 שיסורו והוא ממש כאם הרוחלת את הבן במים
 חמים קלה להסיר הזוהמא ממנו . האם יבקש
 הניחוי חוס ורחם עלי הלא לא יעשה כן כ"א קטן
 בן שנה אשר לא ידע כי מנאחו לא רוחן ואין
 נעיו פנינו לאחנו לבקש כן . א"כ איפוא חין לנו
 להחפלא רק על צרות כלל ישראל במקום שיש חלול

שמו ית"ש אשר אך למעטו יעשה . וגם בצרות יחד
 יחפלא ע"א האופן כמאחז"ל (סנהדרין מ"ו) אר"מ
 בזמן שהאדם מלסער שכינה מה לשון אומרת קלני
 מרלשי כו' . וכביכול משחקה הוא בצער של כל ימיו
 וכמ"ס לא די שחוטאים חלא שמטריחים אותי איה
 פורענות להביא כו' . כי כביכול זהו לסורח עליו .
 ולזה כוותו חז"ל (נרכוח ס"ג) . כל המשחף שם שמים
 בצערו כופלין לו פרנסתו (נפש החיים שפ"ב פי"ב ד'
 ו' ע"א ע"ג) כי מלסער הוא על צער המגיע לו
 ית"ש מלסער . ובגלל הדבר הזה יקשיב ה' וישמע
 לו להסיר צערו . ומ"ס כופלין לו כי ע"ז ילסער
 האדם על שני מיני צער שגרם לו ית"ש כביכול .
 כי לא לבד בעת בוא היסורים על האדם גרם צער
 למעלה כ"א גם בעת אשר חטא האדם ולא היה
 הצער כביכול יותר נעלה . כמו בן המחפחה ביינו
 ופלא ושבד מפרקתו והוא חינו יודע מאומה מה
 כמ"ס (משלי ר"ג) הכונו כל חליתי הלמוני כל ידעתי .
 אך אביו מרגיש תיפק הצער ושלח לדרוש ברופאים
 אם ימי' מחולי זה וכאשר הרופאים בשרוהו
 על חייו אך לקחו אותו וקשרו השבר באגד ובקשר
 אמיץ וכאשר סר יינו מעליו והי' כאחד האדם
 והחמיל מר נורה על כאבו ואביו מלסער מזעקתו
 ומקול אנהו אבל עכ"ל הוא רק קלה צער לעומת
 הצער הראשון שהי' לו מקודם אשר דאג על חייו .
 כן ממש הוא חורת חטאת האדם ויסוריו כי בעת
 יסוריו ותיקון מכתו וקלקלתו אז הוא מרגיש ולא
 בעת החטא אשר מכתו טרי' . אך עכ"ל אם ילסער
 על הצער המגיע למעלה מיסוריו ויסורו ממנו . וכ"ס
 אם ילסער על צער המגיע ממנו בשעת חטאו
 וישוב על חטאו ששל הצער הזה יקבל שכרו כמאחז"ל
 (יומא ס"ו) : זדונות נעשו לו בזכות לז"א כופלין לו
 על צ' מיני הצער הנ"ל . וזהו משה"כ (ישעיה מ')
 נחמו נחמו עמי וגו' כי לקחה מיד ה' כפלים
 בכל חטאתיה . לא אמר ככל חטאתיה כ"א בכל
 חטאתיה כי בכל חטא לקחה צ' פעמים על צ'
 מיני הצער אשר נלסער עליהם . עכ"ס החפלה
 לריכה להיזת לא על צער שלנו כ"א על צער השכינה
 וכמ"ס גבי חנה שהיתה מרת נפש עכ"ל והחפלא
 אך על ה' וכמ"ס (נרכוח ל"א) : שהסיחה דברים
 רלמי

עלמו לך הקדוש ב"ה גם כן שומע תפלתו :
 ג' שאכלו בו' • יובן עפ"ה כ' וימדו לבעל פטור
 ויאלכו זבחי מתים ואחריו חז"ל (פסחין ס"ד) -
 פטור עבודתה בהחזרה וסגה מה כיוון צוה לעשות
 דבר צויו כזה לאלהיהם • אך

ידוע דברי קדוש ה' מכובד
 החלפי מוה"ר וויסל ז"ל
 על פסוק כי לא על הלחם
 לבדו יחיה האדם כי על כל
 מולא פי ה' • הענין הוא כי
 ודאי השמעה ח"ה ניוזת
 מהלחם הגשמי • אך בשעה
 שאמר הקב"ה תולא הארץ
 דשא וכן כל המאמרות מוצר
 מהכל פיו ית"ש כח להדבר
 ההוא ומקיים הדבר ובהעדר
 השגחתו וכחו יעדר גשמייות
 הדבר זה הכח המקימו הוא
 רוחני וח"כ כל מאכל מורכב
 משני דברים גשמי ורוחני •
 ולזה ילו ג"כ חז"ל בלחם
 חין לך כל עשב בקרקע
 שאין לו מלאך בקיע בו' •
 וצוה האדם ניוזן • גוף האדם
 ניוזן גשמיית הלחם ורוח
 אלהים ניוזן מרוחניות כח
 המקיים את הדבר • לז"ל לא
 על הלחם לבדו ר"ל גשמייותו
 רק על כל מולא פיו ית"ש
 כ"ל ולכן ע"י אכילה יחוצר
 הגוף והנפש • משא"כ שאר
 רוחניות כתורה ותפלה הוא

בלא גשמייות כלל ולא יחוצר הגוף עמו • והנה עוד
 דבר אחד יש במאכל חלק ג' • והענין כי קודם הטא
 של אדם הראשון היה מאכלו רוחני • וכן כוונת חז"ל
 (פסחין נ"ט) כי מלאכים רוחניים היו לולים לו בשר
 בו' (ופ' נספ"ח ענין ב' ס"ד ד' ע"ג בה"פ) • אך
 מעת הטאו נעשה כל מאכל מעורב טוב ורע כי
 ענין עץ הדעת טוב ורע • הקשה המו"ל היפלה
 על

כלפי מעלה ר"ל למה יגיע לך לער מזה וכן לשכוח
 של משה דרשו רז"ל אל חקרי אל ה' חלל על ה' •
 ופד"ז יובן מ"ש במשנה וכי ידיו של משה בו' חלל
 כל זמן שמתחילין כלפי מעלה ר"ל לחוש להפנס
 של מעלה אז היה גוצרים
 ונוחמים • וכן יעלנו התנא
 היו מהפגל בשלומה של
 מלכות שמים ושלומה יהי'
 לך שלום :

ואמר שלמלא מוראח כו' •
 כי כבר כתבתי כ"פ
 שיראח העונש מועיל שפי"ו
 לא ירא לא מחיות ושמיים •
 והבלתי ירא מה' מוכן ומוכרת
 לירא מקטן שבמזיקין • ולכן
 היו מחפגל כו' שפי"ב לא
 יבלע איש לרעהו ואח"י טוב
 הדבר מפני יראת הרוממות :
 איש את רעהו כו' • יראה
 כי המה יותר גרועים מדגים
 שצ"ס שהגדול בולע את הקטן •
 אבל צב"ל איש את רעהו
 חף כי גדול הוא כמוהו
 (וכ"פ המדר"ש) :

שנים שיושבים ואין
 ביניהם ד"ת ה"ו
 מושב לצים • ר"ל ציניהם
 חין ד"ת אבל לומדין כל אחד
 צפ"ע והוא לאות כי כל אחד
 מתלוץ על תורת חבירו :
 אבל שנים כו' נדברו • ולא
 אמרו דברו כ"ל נדברו כ"ל

ילמדו יחד לש"ס שמה שלא יבין יבינהו חבירו
 אז חין חכמיות מה שידבר הוא רק מה שידבר
 חבירו והוא יקשיב מה שלא יבין ולז"ל נדברו כי
 כל אחד נדבר מחבירו וחבירו הוא המדבר ולכן
 סיים במדרש בשער זה הקב"ה שומע תפלתו שאל'
 ויקשב וגו' • והוא מדה כנגד מדה עד ששעה אמו
 באפרכסת ושמע דברי חבירו ולא החשיב דברי

בצפה יהושע (ד) שנים שיושבים ויש ביניהם
 ד"ת בו' • פ' נכנסת (ו' ע"ג) :
 (ס) ג' שאכלו על שלחן אחד כו' • זוס"ק פקב
 רע"ט (נע"ג ע"ג) זוס"ח מדרש רות (פ"ח ע"ג) :

אבות פרק ג

על הדעת כי במרדו הוסיף לו שלימות. אך נאמר כי מקודם חסלו ג"כ נצחא בחיירי אך היה יכול להיות או כולו טוב או כולו רע. ועזא ועזאל יוכיחו שנעשו מכולו טוב רק רע אך מהעץ נעשה טו"ר מעורב ובחילתו נאחרה הארץ ג"כ להיות כל אשר עליה נהפך לטו"ר מעורב יחד. ולכד שהקליפה קדמה לפרי הנה גם הפנימי מעורב טו"ר ומהטוב ניזון הנפש והגשמית נהפך לרע והרע יולא בנאה והוא חלק הרע וכזה. ולכן אסור להרהר בד"ת במקום הטינופת כי אין זה מקום לזה. וענין הקרבן היה כך כי על ידי האש אשר על המזבח שהוא מלמטה סר הרע ומחר חלק הבטלים ומה שהניין כולו טוב.

נכפשו והעסק בחורה ישרוף הרע. כי החורה טבעה כאש כמ"ש הלא כה דבני כאש של מעלה כמ"ש פתח במזבח וסיים בשולחן כו' כי הוא כמזבח ומשולחן גבוה קא זכי. והנה האוכל כזווה אמיתית לקיים גופו ונפשו לעבודת אלהיו ית"ש ויברך ברכה הראויה ועוסק בחורה בחללו כי זה כל פרי תכלית חילתו הוא ממש כמו המקריב קרבן שמוטל הבהמה ומקריב לגבוה הרומניות שבה מעת הצריחה וגם בשמותיה נתקדש וכן מוצרכו כל הדלמ"ע בקרבן. מלה הוא הדומם. מנחה ונסכים לזמח. והוא עלמנו חי. והכהן המקריב הוא המדבר. והמה הד' מיני הצריחה הכשפים מד'מלאכי מעלה הגבוהים הממונים עליהם מיכאל גבריאל רפאל אוריאל וצבוא על גבוה עד ד' לוחותיו של הוי"ה ב"ה הכי מעלים הבהמה ומתקנים אותה וגם הגשמית שבה נתקדש ומתפלה. וכן הדיק האוכל לשובע נפשו להחיותה לעבודת ה'. ולהיפך חלילה האוכל לרעבתנות לא לכד שאינו מ'זקן הגשמית אך גם הרומניות שבה ג"כ מקלקל ומכניס לקליפה וכמ"ש (נרמח ל"ה): האוכל בלא ברכה כאלו גזול כו' ר"ל נוטל הקדושה ומכניסה לאבדון וממש גזול הוא. וכבר ארז"ל כ"מ שנאמר וישבו לאכול לחם היה לרה כי בחמת רע ומר לעיני מגונה כאכילה לטעמו ממנה קביעות. אך יאחה הקביעות אם יעסקו צהורה בקביעותם אשר התורה גמלתהו טוב ולא רע ר"ל שכלה הרע. אבל בלאו הכי הרע מתגבר מ"ו והוי כאלו אינם אוכלים החיות שבמאכל הזה רק חלק הרע והמה שבו. והוא ממש זבחי מתים כי הטוב הוא המחי' אח הדבר והרע הוא הפכו כ"ל וד"ל:

המקבל עליו עול תורה כו'. כמשא"כ (בראשית מ"ט) ישכר חמור גרם וגו' וירא מגונה כי טוב וגו' ר"ל כשהשליך מעליו העול וחשב

וכן ה' המן הורד מן השמים כולו טוב כי אין רע יורד מן השמים ולכן לא היה צו פסולת וכבלע באיברים יוכן בשר הקרבן נבלע כולו באיברים ואינו מוליא ממנו פסולת וכן מוכת מחו"ל (יומא ע"ה): לחם אברים כו' שנבלע באיברים וחלה מה אני מקיים ויחד תהיה לך על אונך וגו' בדברים שהנענים היו מוכרים להם. ולכאורה נתי דנימא דס"ל להתנה בשך תאזה נאסר במדבר (חולין י"ז): מ"מ למה לא חירצו מבשר שלמים א"ו דגם הוא נבלע באיברים יוכן להיפך ממש היו נוטלים הבהמה ולהפכים את החלק הטוב הרומני לרע ולחם חלהיהם הוא ומתגבר עי"ו ובהתגברו אז דרך רשעים ללמה. ולכן לזאת הכוונה עושים אנשים הרשעים להכניס את ה'יודעים רבונם כו' כמחזו"ל (פסחדיו ק"ג): על חמון שאמר כלום אני עושה חלה להכניס את צוראי וכן יהי' ע"ש. ולכאורה מה עשה להם ה' אשר עוד יוסיפו סרה להכניסו אך מכוונים להחזיק בזה הרע ויהי' דרכם ללמה. לכן האוכל ועוסק בחורה הרי מראה באכילתו שמכין זה לכוונה טובה שהחלק הטוב יוסיף קדושה

מצפה ירושע (י) וחמהלך בדרך יחידי זוס"ק וימי (ר"ל ע"ט) קדושים (פ) (ע"ט): (י) המקבל עליו עול תורה כו'. מרע שמדבר רבם טוקס פ' י"ט (דף ע"ט) זוס"ק וימי רמ"כ ע"כ (וילף מקרא למס וגו') זוס"ק לו רע"ט (כ"ט ע"ב):

וחשב שמוחה הוא מבקש לו אך בלחמת ויט שכמו לסבול ר"ל נטל עליו עלים אחרים וד"ל. והרמב"ם צ"י הביא שנאמר חרות על הלוואות. אל תִּקְרָא חרות חלל חירות ע"כ. והנה בשבת אמרו (דף פ"ה):

אריצ"ל מ"ד לרוב המור דודי
 לי צין שדי ילין חמרה נכסת
 ישראל לפני הקב"ה רבש"ע
 אש"פ שמילר ומימר לי דודי
 צין שדי ילין ע"כ. נראה כי
 הנה במחן חורה זכו לשלשה
 דברים חרות ממלאך המות
 ומשעבוד גליות (כמחל"ל
 פ"ג ה' ובעירוניו נד) ושחטרה
 שכינה ציניה ובעגל הפסידו
 שלשתן ונגזר גליות ולכן כלדם
 חמוטין והורד עדים מעליהם
 זהו סילוק שכינה כי אור
 השכינה הוא הכתר אשר ה'
 על ראשיהם. והנה חלו הב'
 מיחה וגלות נשאר אך שתי'
 שכינה שורה בישראל חורה
 ע"י בקשת משה ונפלינו וגו'
 כמבואר בצרכות (ו' ו"ג)
 אף על פי שמירר ומימר לי כי
 מיירר הוא גלות ומימר הוא
 מיחה כמ"ס (מוע"ק כא) עיקר
 מריחא מאבילו' מד יומא הוא
 שנא' ולאחריתה כיום מר מ"מ
 מתנחם אני שדודי צין שדי
 ילין שנשאר השכינה חללי.
 [כן פי' המהגר צ"י לשיר השירים
 וסעמקתי כאן]:

בבבל המקום אשר אוכיר
 בו. ולכאורה היה

צריך לומר אשר חזקיר אבל הענין הוא ע"ד המדרש
 פ"פ מי הקדמני ואשלים. כי בלחמת הקב"ה הוא
 מוחן כח לאדם ללמוד ולהגות בתורה או לעשות
 חיזה מלוא וכמ"ס אברים שפגתו במו ורוח ושמה
 שנפחת בחשינו ולשון אשר שמת צפינו הן הם יודו

ויזכרו ולא בכח שלנו. וז"ל בכל המקום אשר אזכיר
 ר"ל אף שאני הוא הנוחן לך כח לעשות חיל בתורה
 ובמלות ומשורת הדין לא ה' לך עלי שום חשלוס
 גמול אש"פ נחשב לפני כאלו אחה עושה רק בכח
 עלמך ואבוא אליך וברכתך:

או יאמר כי לפעמים ילמוד
 האדם לשם כבוד וכדומה
 ואם כן המזכירו ללמוד הוא
 תלוות הכבוד אבל לשלומד
 לשם ה' המזכירו ללמוד הוא
 ה'. וז"ל כשלימד בחופן
 שאני הוא המזכיר אז אבוא
 אליך וברכתך. ויאמר מנין
 אפי' אחד כו' כי בעניני
 חורה מושיל מלוד הקיבוץ
 כמ"ס במ"א וכן במלוא חינו
 דומה א' עושה מלוא כו'
 אך בעניני עוה"ל הוא צדיק
 כמ"ס במ"א וזה"ל ועבדתם
 את ה' אלהיכם וצידק את
 לחמך וגו' העבודה תהי'
 צדיקים אך האכילה תהיה
 ביחוד וד"ל:

רנן לו משלו בו"י כי האדם
 בזה העולם כאלו הוא של
 עצמו היינו כי הקב"ה הניח
 צידו הבחירה אך אם האדם
 מרבה מ"ו לפשוע פשע רב
 אז יענש עונש גדול מכל
 העונשים שזוטלים ממנו
 הבחירה ולא יכול עוד לשזב
 כמו פטעה ודוגמתו. וז"ל
 (שבת ק"א:) עשה עד שאתה
 מואל ומלוי לך וסודך צידך.

וזו הן לו משלו אף שאתה ציד עלמך מ"מ חדע
 בממונך ממנו בל לך. ואם לאו חדע שאתה ג"כ
 שלו וצידו למנוע הטוב ממך וליאול גם אותך
 היינו הבחירה שלך. וד"ל:

או יאמר הן לו משלו. ר"ל מ"ס המקלת כי הוא
 מוקן

מצפה יהושוע (ח) עשרה שיושבין בו. [בכנות
 ו' פ"א]. (ט) ר' דוסתאי בר ינאי
 בו [מנחה צ"ט ע"ג]:

אבות פרק ג

נוחן לך הכל ומצקש שאל המצלת הקדיש לשמו . מכח הצבדנו חניע טלמך לתורה ולעבודה הגם כי חושי' שמה ומחיש מעט כחך בלא אלהים נוחן לך כח לעשות חיל שאתה ושאלך שלו וצידו כח להמית ולהחיות . וכן מעות ללדקה הוא נחן לך הכל ובהיפך ח"ו יכול להסירך וגם צעת נחיהיך המה צידו . ולזה אמר מנח הכל ומידך נחנו לך גם צעת הנחיה המה צידך :

השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפילו תקפה עליו משנתו ת"ל (טז) פן יסורו מלבבך כל ימי הייך הא אינו מתייב בגפשו עד שישב ויסירם מלבו : מ רבי הנינא בן דוסא אומר (י) כל שיראת הטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקימת וכל שחכמתו קודמת ליראת הטאו אין חכמתו מתקימת . הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מהכמתו חכמתו מתקימת : י (יא) הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו . רבי דוסא בן הרבנים אומר שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת ילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם : יא (יב) רבי אלעזר המודעי אומר המהלל את

כי התורה מחזירו למוטב וגם חכמתו מהקיימת כי היא לימוד לשמה . וזהו יראת הטאו קודמת לחכמתו אשר חכמתו מתקיימת . אבל אם לא למד על זה האופן אף כי יביה לו בלימוד להוטיל להחזירו למוטב אף אם לא כיון לזה לך חין חכמתו מתקיימת שהלימוד אינו מחוקן כ"כ כי ה"י שלא לשמה . וד"ל :

כל שמעשיו מרובין מהכמתו כו' . כי הנה בלימוד יש כמה פניות לאהבת הממון והכבוד ילמדו ההמוני . וזני עלי' אשר כוונתם אף לשמה המה מועטים ירוצו העם ילמדו למנות הצורא וצירוף פניה אחרת . ויש הלומד מאהבת חכמה כי גם כל המתפלספים יודו כי כל החכמות המה כמר גדלי נגד עמקות חכמת החלמוד . והנה אם לומד לשמה פ"מ לעשות וצלימודו הוא נהגה מחכמתה לא יחשוב לו זאת לעון כיון שעיקר למודו לטע מעשה וזהו מ"ש כל שמעשיו כו' וד"ל . ומבואר במק"ל : שחוק וק"ר כו' לפ"ט כ"י

הקדשים והמבזה את המועדות (יג) והמלביין פני חבירו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא : יב ר' ישמעאל אומר (יד) הוי קל לראש ונחם לתשורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה : יג רבי עקיבא אומר (טו) שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה

מצפה יהושע (י) כל שיראת הטאו כו' . ווס"ק תנא רע"מ (רע"מ פ"ג) אוקומס מהרי מתיבן כל כו' . ווס"ק תנא (ל"ז פ"ג) סקומת תיקוני ווסר ס' (י' פ"א) : (יא) הוא הי"א כל שרוח הבריות כו' . ווספתא גרבות פ"ג ס"ד וס"ט גני' כס"ר יכודס פ"ט : (יב) ר"א המודעי אומר המהלל כו' . [כנסדנין (ק"ז)] . כפי ענת (פ"י ק"ב פ"ד) ירושלמי ספספס פ"ז ס"ג . כ"ל חלק לעס"ג [פ' ג"מ נ"ט . וכנסדנין (ק"ז)] . (יג) ר"א המודעי כו' . כפי ענת (פ"י ק"ב פ"ד) ירושלמי ספספס פ"ז ס"ג . (כ"א) תנא דכ"א רכס פרק כ"א חל טנו חכמים נמשנס ר"א כו' : (יד) הוי קל לראש . טס' ודך ארץ פ"ג : (טו) שחוק וק"ד כו' . מדיש טמוח רכס טכספספס פ' למ"ד . וכן טט רבתיט טחוק וק"ר כו' . תנא דכ"א רכס פ"ג : שחוק וק"ד כו' . מדיש כו' פ"י דמתי' פ"ג פ"ג ונל יביה טרון כנדרים ונשמוק . ונכ"ש טכ' נדרים טייג לפישיט : פי' נכ"י נדרים (דף י"ד) ד"ס תקיטו חכמים . ועי' חוס' מדיס (ד' כ"י) ד"ס אל חסי :

והוי מקבל את כל אדם בשמחה • אמר הוא שלריך ליהרר בזה חרך לשמוח שלא יבוח לירי שמוק בו [וכן ט' המדרש]: מסורה סייג לתורה • יראה כי הדברים שלפי הגרסה הם קלקול ומ"מ לתכלית טובים הם דימה אותם לסייג •

כי האדם אחר כל הולאות זרעוני גינתו ומריסותה ויטסה ועידורה יסרך ג"כ לסייג • והיחך שיטטער על הולאותה אף כי חסר יבואנו שמוילא עליה הולאות הרבה מ"מ כיון שידע שכלתי הסייג למרמס יחי' כל גינתו ועמלו זה • כן המסורות למנות כל האותיות וכל תיבה כמה פעמים ומלא בתנ"ך ולעשות סימן ע"ז • אף כי לפי הדמיון הוא מצלה זמן כי מה חסר אם לא ידע זה אבל בזהות הוא גדר שומר את החורב וכל לימודו יחי' שמור בקרב ע"י סימניו ולא יסכח • וכן המעשרות מוילא מחבולתו מעשר ראשון ושני הרי פחת חומש אבל בהם עשה גדר להגשאר שיהי' שמור • וכן נדרים להמון עם הוא קלקול כמ"ס (נדרים כ"ג) כל הנודר כאלו בנה במה-אבל לפרישות הוא שומר וגמי מסמוני שצירת התלוה מנומים בחולה וכתבין ר' יוחנן שאמר אהא

בחתנית עד שאבוא לביתי [א"ה במע השומע וטעה • וכוונתו למ"ס רבי יוחנן (בירובלמי ס' קובס יין בנדרים הניחו הרמ"ש עם בחתנית) הריני בחתנית עד דנחאל פיקין] והנה מחשבה מועלת לד"ח וכ"ש נדר ולבד שלא יופיל זיק עוד אף למי שהגיע למדריגת הפרישות טוב ויפה הוא • וכן השתיקה לפעמים יולא דבר טוב מדיבור ומססיד בשהתיקה מכל

מקום ההסגר מועט ושמירה מרובה וד"ל : **חביב אדם בו** • אמר שבמ"א בינה את האדם שזה מסיפה סרוחה אמר כאן שבצד כלם אלהים • וכנגד לכן אחה הולך ח' שנקראו בניס למקום שנאמר בניס וגו' וכחוב שס לא תתודדו וגו' על מת • כי כשהולך כבן אלל אביו חין להשתעב ע"ז • וכנגד דין ומשכן אמר שנתן להם כלי חמדה כי ע"י החורס שהיא תכלין להיה"ר מכל להגלל מהדין [וכן פירש המדרש בשם מהר"ם אלשקר ע"ז] :

לערוה מסורת סייג לתורה מעשרות סייג לעושר נדרים סייג לפרישות סייג לחכמה שתיקה : יד הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר (בראשית ט') בצלם אלהים עשה את האדם • חביבין ישראל שנקראו בניס למקום • חבה יתירה נודעת להם שנקראו בניס למקום שנאמר (דברים י"ד) בניס אתם לה' אלהיכם • חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה • חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר (משלי ד') כי לקח טוב נתתי לכם תורתני אל תעזבו : מזן (טו) הכל צפוי והרשות נתונה ובשוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה : מזן הוא היה אומר הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל ההיים ההנות פתוחה והחונגי מקיף והפגנס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללות יבא וילוה

בלי חמדה בו לקח טוב נתתי לכם וגו' • ע"ר אמרם בנדרים (ל"ג ע"ה) זכירה חריפא חסור למכור למודר ממנו הנאה מפני שזההו • וז"ש כי לקח טוב • שנס בלקימתו יש הנאה ומכל שכן כשתתי להם במתנה • ודי להצין :

הכל צפוי בו • ר"ל בשעת העון הקב"ה רואה ומכל מקום הרשות נחונה : ובשוב העולם נדון בו • ר"ל אף שתרצה לעפמים דרך רשעים ללמה חדע כי בטוב העולם ידון כי הוא לו לעונס ודין ומשלם לשואלו על פניו להאבירו • ובטוב שטעה יחי' בטוב"ז ולא יאריך

ימים בטולם שכולו ארוך • ואם יאמר מה זה עשה אלהים לו שלא יראה חור בטוב"ז לז"א והכל לפי רוב המעשה ר"ל על דרך מאחז"ל לחילן שטומד במקום טהרה ונפו נוטה למקום טומאה נקלץ נופו וכולו טומד במקום טהרה וכן להיפך ר"ל • לז"א והכל לפי רוב המעשה וד"ל :

וכל הרוצה ללות בו • כי יש עצירה אשר מצלעדי

מצפה יהושע (פו) הכל צפוי בו • תיקונים כוונ"ה [ט' ע"ב ז"ל ס"ט ע"ב] אר"ש שאלם דא שמיא • ופיטגו בס קדמלי וסנין כשלו בס ענין דלא מסו לשומא קדא :

אבות פרק ג

מצלעדי ממון ח"ל לטעוהתה מזמנין לירו מעות .
 [וכן פי' המדרש]:
מדעתו ושלא מדעתו . כי האדם החכם יבין
 ויסתכל לפי העונש המגיע לו אה העבירה

מעשים אחרים ח"כ יש בכל לימוד צ' נושאים גושא
 האחד הוא המעשה שבו והוא דלוי טוב אס לומד
 תורה ולוחז זה בעלמו למעשה וכונתו על שהשי"ת
 לוונו ללמוד אכל חכב לימודו יודע מעשים אחרים
 שהתלמוד מביא לידי זה וח"כ

טעבר אך הכסיל לא יבין
 את זאת : והכל מתוקן
 לסעודה . ר"ל כי בהמשך
 הזמן הכל יזדכך ויתוקן :

מעשה הלימוד הוא העיקר
 והידיעה ספל . הדרך הזה
 טוב ונכון מאוד . אכל אס
 לומד בכדי שידע חכמת

אם אין תורה אין ד"א
 בו' . ר"ל אס אין לו
 תורה ח"ל להיות דרך ארץ .

זה חינו טוב כראשון . לז"ל
 כל שמעשיו מרובין בו' וכמ"ס
 לעיל : אין מויזין אותו

ואס אין דרך ארץ התורה
 יהיה לו ללא הועיל ומיותרת .
 וכן כולם אס אין דעת אי

ממקומו בו' . בעץ שתול
 על מים וגו' . כי הנה
 אס ה' רוחה מלך אלל אחד

אפשר להיות לו בינה אס
 אין בינה אין דעת רלה לומר
 כיון שאינו יכול להבין דבר

מעבדו מעין יפה ועקר
 חילני גינה ושתל שס ואמר
 לו הזהר בהס כי הס יקרים

מחוד דבר הדעת שקיבל
 מרבותיו היא מיותרת כי ח"ל
 להשתמש בה בלתי בינה .

צטיני מאוד והעבד קלקלס
 הלא גדול עונו מנשוא . וצפרט
 אס יאמר להעבד שיתן לו כל

וכן צלי להס לא יחי' האדם
 אך על הלהס לבדו יחיה אף
 כי אין לו מותרות יכול לעסוק

הפירות שגדלו כ"ס שגדול
 עונו . כי הנה המלך רלה
 להטיב עמו והוא צטט

בתורה ח"כ ח"ל לתורה צלי
 קמח וקמח מיותר הוא
 בלא תורה כי למה לו חיים

בטובתו . והנה החילוק בין
 נטייה לשתילה הוא כי
 שתילה נקרא אס עוקר חילן

וד"ל: כל שמעשיו מרובין
 מחכמתו . ע"ד מהחז"ל
 תלמוד גדול שמביא לידי

ממקום אחד ושותלו במ"ל .
 כן הנשמה נפלה ממקום משכן
 כבודה וקבע אותה אלל מים

מעשה . ולכאורה נראה מזה
 כי מעשה גדול כי גדלות
 התלמוד הוא המעשה . אכל

יפס והוא התורה והמלות כי
 שס ח"ל לקיימס . וכונות ה'
 למוצת האדם וכל פירות

ז"ל כי תלמוד גופי' נעשה
 הוא ככל שאר המעשים ויותר
 גדול מהס שמביא גם לידי

שעושה נוטלס צעוה"צ ואס
 לא

מצפה יהושע (י) והכל מתוקן לסעודה . סנא
 דני אליהו רכס פ"א וסכל מתוקן
 נסניו בו' : (יח) אם אין תורה אין ד"א . סנא דני
 אליהו רכס פי"ט כסומו . וצנו חכמים אס אין תורה
 בו' . (יט) אם אין חכמה אין יראה .
 (כ) אם אין דעת בו' . פי' מדרש שומר טוב ק"ע (מ"ד) מי שיש לו חכמה בו' . וע' מדרש שמות רכס ע' פנים פ"א . (כא) אם
 אין קמח בו' . וס"ח נראשית מדרש כעולם (ו' פ"ג) כי ה' דרנ"ל אס אין קמח בו' . (כב) כל שמעשיו מרובין מחכמתו בו' . פי' סנא
 דנ"א רכס פי"ז אשני אדם שמעשיו מרובין מהמקום למח"ד לרגל שמונת כמעט . (כג) ושרשיו מרובין בו' . כ"כ פי' סק"י ר"א פי"ט .

לא יעשה כלן אחר מוחו לא יוכל לעשות • כמשה"כ
 אשר פריו יתן בעתו כ"ל הדריקים המה דמיון חילון
 השתול • ואמר פריו כי אם יעשה הכל שלו • ואמר
 בעתו בעת הראוי היום לעשותם ולא למחר :

מי שהוא צלל מעלות ועכ"ז אינו מרגיש לחוס
 כלל ורוחו נמוכה זה יקרה בשם עניו • ולפי רוב
 וגודל המעלות אשר לו לפיהן ישו ערך גדול פגמו
 ואם יש שני בני אדם אשר להאחד יש לו שני מעלות

קינין ופתחי גדה כו"י בא
 להכמיש את האומרים
 כי מה חועלת יולא מעיני
 שלמוד מה שאפשר שלא יבוא
 לידו לפסוק דין מחוך משנתו
 כל ימי חייו אך תקופות
 הן עיקר חכמתם ובינתכס
 לשני העמים וגו' • לז"ל
 כי הפוך הוא כי חלו אך
 פירפראות נקראו וקינין ופי"ו
 הן גופי הלכה :

ולחשני שלשה מעלות אף כי
 שניהם מפלי רוח צבוח עכ"ז
 השני הוא עניו יותר מהראשון
 ואם יקבלו כל המעלות צליש
 אחד ועכ"ז יחזיק בענותו
 החמימה הוא העניו יותר
 גדול • והנה כל המעלות
 שצבועם נכללים בחלו השלשה

בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות
פרי : יח ר' אליעזר (בן) חסמא
אומר קינין ופתחי גדה הן הן גופי
הלכות (נד) תקופות וגמטריאות
פרפראות לחכמה : רבי חנינא וכו'

פ ר ק ד

א בן זומא אומר איזהו חכם
 הלומד מכל אדם שנאמר
 (תהלים קי"ט) מכל מלמדי השכלתי •
 (ה) איזהו גבור הכובש את יצרו
 שנאמר (משלי ט"ז) טוב ארך אפים
 מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר •
 (ג) איזהו עשיר השמח בחלקו
 שנאמר (תהלים קל"ח) יגיע כפיך כי
 תאכל אשריך וטוב לך (ג) אשריך
 בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא •
 איזהו מוכבד המכבד את חבריו
 שנאמר (שמואל א' ג) כי מכבדי
 אכבד ובוזי יקלו :

חכמה • גבורה • עושר • וז"ל
 חין השכינה שורה אלה על
 גבור חכם ועשיר ואעפ"כ
 הוא עניו • כי הוא העניו
 האצתי • חבל לא שיהי' עלם
 מעלות חלו נלרכים לענין
 השלחת שכינה עליו • וכנאמר
 ירמיה הנביא (פ' כג) אל
 יתהלל חכם וגו' השכל יודוע
 אחי וכנ"ל • וזה שמעב כלן
 התנא כל השלשה מעלות
 וענוה עם כולם • ואמר חיזהו
 חכם אשר חכמתו נחשבת
 למעלה אם הוא עניו עי"ז

כצפה ירושע (נד) תקופות וגמטריאות כו' •
מקינה צוסי"ח (פ"ד ע"א) מיקוני
והר מיקון כ"ז (ע"א ע"א) וע"ג סיכוס ופ' מיקון פ'
(ק"ט ע"ג) :

פרק ד (ה) איזהו גבור כו' • [תמיד פ"ד
ל"ג] ועיין מדרש שיר סמיים רכס
י' ג' ע"ג • וכל דוק נתלס כהס • ומדרש פתומא
ויקרא ח' וישו רכוסינו חיובו גבור כו' • מדרש משלי פ"ו
(י"ז ע"ג) תמן תנין חיובו גבור כו' • מדרש שמואל
פ"ט (פ"ג ע"ג) וז"ל סנה רע"ט (ב"ל"ח ע"א) מיקוני
והר מיקון כ' (פ"ז ע"ג) מיקון כ"א (ל"ח ע"ג) •
(ג) איזהו עשיר כו' • [תמיד פ"ד ל"ג] וע' שנת
(כ"טו) כה"ט • מדרש במדבר רכס פתוס פ' כ"ד •
(ג) אשריך בעוה"ו כו' • [בכ"ט ח"ע"א] חולין (פ"ד) :

ואינו מחזיק ח"ע בחכמתו
 לכל לראש כ"א הוא לומד
 מכל אדם אף מהקטן ממנו •
 וכן חיזהו גבור שגבורתו
 נחשבת למעלה אם הוא נהגש
 וספל ואינו מחשיב גבורתו
 כ"א לכבישת יצרו ולא יתנצר
 על חלושי כח יותר ממנו •
 וכן חיזהו עשיר אשר יחשב
 למעלה זה השמח בחלקו
 ר"ל שאינו מחשיב ח"ע שהוא

לא יתואר בשם עניו
 הוא חושב שמגנו ה'
 רחוי לעשירות ולא ירוס לבבו מאחז העניים כ"א
 כי צמא נחשב הוא שאין לו צמא להחנאות • חבל